

De Monadologie (1714)

Een metafysische theorie over oneindige monaden van de Duitse filosoof Gottfried Wilhelm Leibniz, waarin hij zijn visie op de fundamentele bouwstenen van de werkelijkheid uiteenzet.

Gedrukt op 17 december 2024

CosmicPhilosophy.org
De kosmos begrijpen met filosofie

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. De monadologie

2.1. § 1

2.2. § 2

2.3. § 3

2.4. § 4

2.5. § 5

2.6. § 6

2.7. § 7

2.8. § 8

2.9. § 9

2.10. § 10

2.11. § 11

2.12. § 12

2.13. § 13

2.14. § 14

2.15. § 15

2.16. § 16

2.17. § 17

2.18. § 18

2.19. § 19

2.20. § 20

2.21. § 21

2.22. § 22

2.23. § 23

2.24. § 24

2.25. § 25

2.26. § 26

2.27. § 27

2.28. § 28

2.29. § 29

2.30. § 30

2.31. § 31

2.32. § 32

2.33. § 33

2.34. § 34

2.35. § 35

2.36. § 36

2.37. § 37

2.38. § 38

2.39. § 39

2.40. § 40

2.41. § 41

2.42. § 42

2.43. § 43

2.44. § 44

2.45. § 45

2.46. § 46

2.47. § 47

2.48. § 48

2.49. § 49

2.50. § 50

2.51. § 51

2.52. § 52

2.53. § 53

2.54. § 54

2.55. § 55

2.56. § 56

2.57. § 57

2.58. § 58

2.59. § 59

2.60. § 60

2.61. § 61

2.62. § 62

2.63. § 63

2.64. § 64

2.65. § 65

2.66. § 66

2.67. § 67

2.68. § 68

2.69. § 69

2.70. § 70

2.71. § 71

2.72. § 72

2.73. § 73

2.74. § 74

2.75. § 75

2.76. § 76

2.77. § 77

2.78. § 78

2.79. § 79

2.80. § 80

2.81. § 81

2.82. § 82

2.83. § 83

2.84. § 84

2.85. § 85

2.86. § 86

2.87. § 87

2.88. § 88

2.89. § 89

2.90. § 90

HOOFDSTUK 1.

Inleiding

De Monadologie (1714) door Gottfried Wilhelm Leibniz

In 1714 stelde de Duitse filosoof Gottfried Wilhelm Leibniz - "het laatste universele genie ter wereld" - een theorie voor van ∞ oneindige monaden die, hoewel ogenschijnlijk ver verwijderd van de fysieke realiteit en in strijd met het moderne wetenschappelijk realisme, is heroverwogen in het licht van ontwikkelingen in de moderne fysica en meer specifiek non-lokaliteit.

Leibniz werd op zijn beurt diepgaand beïnvloed door de Griekse filosoof Plato en de oude Griekse kosmische filosofie. Zijn monadentheorie vertoont een opmerkelijke gelijkenis met Plato's ideeënwereld zoals beschreven in Plato's beroemde Allegorie van de Grot.

De Monadologie (Frans: *La Monadologie*, 1714) is een van Leibniz' bekendste werken uit zijn latere filosofie. Het is een korte tekst die in ongeveer 90 paragrafen een metafysica van enkelvoudige substanties, of ∞ oneindige monaden presenteert.

Tijdens zijn laatste verblijf in Wenen van 1712 tot september 1714 schreef Leibniz twee korte teksten in het Frans die bedoeld waren als beknopte uiteenzettingen van zijn filosofie. Na zijn dood verscheen "*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*", die bedoeld was voor prins Eugene van Savoye, in het Frans in de Nederlanden. Filosoof Christian Wolff en medewerkers

publiceerden vertalingen in het Duits en Latijn van de tweede tekst die bekend zou worden als "*De Monadologie*".

HOOFDSTUK 2.

De monadologie

Door Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eugenii
conscriptæ

§ 1

De Monade, waarover we hier zullen spreken, is niets anders dan een enkelvoudige *substantie*, die deel uitmaakt van samengestelde dingen; enkelvoudig, dat wil zeggen zonder delen (*Theod.*, § 10⁴).

§ 2

En er moeten enkelvoudige substanties zijn, aangezien er samengestelde zijn; want het samengestelde is niets anders dan een verzameling of *aggregatum* van enkelvoudige dingen.

§ 3

Waar nu geen delen zijn, is er geen uitgebreidheid, geen vorm, en geen mogelijke deelbaarheid. En deze Monaden zijn de ware Atomen van de Natuur en kortom de elementen der dingen.

§ 4

Er is ook geen ontbinding te vrezen, en er is geen enkele denkbare manier waarop een enkelvoudige substantie op natuurlijke wijze zou kunnen vergaan (§ 89).

§ 5

Om dezelfde reden is er geen enkele manier waarop een enkelvoudige substantie op natuurlijke wijze zou kunnen ontstaan, aangezien zij niet door samenstelling kan worden gevormd.

§ 6

Zo kan men zeggen dat de Monaden niet geleidelijk kunnen ontstaan of eindigen, maar alleen plotseling, dat wil zeggen, zij kunnen alleen ontstaan door schepping en eindigen door vernietiging; terwijl dat wat samengesteld is, in delen ontstaat of eindigt.

§ 7

Het is ook onmogelijk te verklaren hoe een Monade in haar innerlijk door enig ander schepsel zou kunnen worden veranderd of gewijzigd; aangezien men er niets in kan verplaatsen, noch enige interne beweging in haar kan bedenken die daarbinnen zou kunnen worden opgewekt, gestuurd, vergroot of verkleind; zoals dat wel mogelijk is in samengestelde dingen, waar er veranderingen tussen de delen zijn. Monaden hebben geen vensters waardoor iets naar binnen of naar buiten kan gaan. Accidenten kunnen zich niet losmaken of buiten de substanties ronddwalen, zoals de zintuiglijke species van de Scholastici vroeger deden. Dus noch substantie, noch accident kan van buitenaf een Monade binnendringen.

§ 8

Toch moeten de Monaden bepaalde kwaliteiten hebben, anders zouden het niet eens wezens zijn. En als enkelvoudige substanties niet zouden verschillen in hun kwaliteiten, zou er geen manier zijn om enige verandering in de dingen waar te nemen; aangezien wat in het samengestelde is alleen kan voortkomen uit de enkelvoudige bestanddelen; en als de Monaden geen kwaliteiten zouden hebben, zouden ze niet van elkaar te onderscheiden zijn, omdat ze ook niet in kwantiteit verschillen: en bijgevolg zou, aangenomen dat er volheid is, elke plaats bij beweging altijd slechts het equivalent ontvangen van wat ze had, en zou de ene toestand van de dingen *ononderscheidbaar* zijn van de andere.

§ 9

Het is zelfs noodzakelijk dat elke Monade verschilt van elke andere. Want er zijn in de natuur nooit twee wezens die volkomen aan elkaar gelijk zijn en waarin het niet mogelijk zou zijn een intern verschil te vinden, of een verschil gebaseerd op een intrinsieke bepaling.

§ 10

Ik neem ook als vaststaand aan dat elk geschapen wezen onderhevig is aan verandering, en dus ook de geschapen Monade, en zelfs dat deze verandering in elk van hen voortdurend is.

§ 11

Uit wat we zojuist hebben gezegd volgt dat de natuurlijke veranderingen van de Monaden voortkomen uit een *intern principe*, aangezien een externe oorzaak geen invloed kan hebben op hun innerlijk (§ 396, § 900).

§ 12

Maar er moet naast het principe van verandering ook een *specificatie zijn van wat er verandert*, die als het ware de specificatie en verscheidenheid van de enkelvoudige substanties vormt.

§ 13

Deze specificatie moet een veelheid in de eenheid of in het enkelvoudige omvatten. Want aangezien elke natuurlijke verandering geleidelijk gebeurt, verandert er iets en blijft er iets behouden; en daarom moet er in de enkelvoudige substantie een veelheid van toestanden en betrekkingen zijn, hoewel er geen delen zijn.

§ 14

De voorbijgaande toestand, die een veelheid in de eenheid of in de enkelvoudige substantie omvat en representeert, is niets anders dan wat we *Perceptie* noemen, die onderscheiden moet worden van apperceptie of bewustzijn, zoals later zal blijken. En hierin hebben de Cartesianen ernstig gefaald, door percepties waarvan men zich niet bewust is voor niets te rekenen. Dit heeft hen ook

doen geloven dat alleen geesten Monaden waren en dat er geen zielen van Dieren of andere Entelechieën waren; en zij hebben, net als het gewone volk, een lange verdoving verward met de werkelijke dood, wat hen ook heeft doen vervallen in het scholastieke vooroordeel van volledig gescheiden zielen, en heeft zelfs verkeerd denkende geesten bevestigd in de opvatting van de sterfelijkheid van zielen.

§ 15

De werking van het interne principe dat de verandering of de overgang van de ene perceptie naar de andere veroorzaakt, kan *Appetitie* worden genoemd: het is waar dat de appetijt niet altijd volledig kan komen tot de gehele perceptie waarnaar hij streeft, maar hij bereikt er altijd iets van, en komt tot nieuwe percepties.

§ 16

We ervaren zelf een veelheid in de enkelvoudige substantie, wanneer we merken dat de kleinste gedachte waarvan we ons bewust zijn, een verscheidenheid in het object omvat. Zo moeten allen die erkennen dat de ziel een enkelvoudige substantie is, deze veelheid in de Monade erkennen; en de heer Bayle had hier geen moeilijkheid in moeten vinden, zoals hij deed in zijn Dictionnaire onder het artikel *Rorarius*.

§ 17

Men is overigens genoodzaakt te bekennen dat de Perceptie en wat daarvan afhangt, *niet verklaarbaar is door mechanische oorzaken*, dat wil zeggen door vormen en bewegingen. En als men zich een Machine zou voorstellen waarvan de structuur zou maken dat ze denkt, voelt en perceptie heeft; dan zou men zich deze vergroot kunnen voorstellen met behoud van dezelfde verhoudingen, zodat men erin zou kunnen binnengaan als in een molen. En dit aangenomen, zou men bij het bezoeken van het binnenste slechts onderdelen vinden die elkaar duwen, en nooit iets dat een perceptie zou kunnen verklaren. Dus moet men het in de enkelvoudige substantie zoeken, en niet in het samengestelde of in de machine. Ook is er niets anders te vinden in de enkelvoudige substantie dan percepties en hun veranderingen. Hierin alleen kunnen ook alle Interne Handelingen van enkelvoudige substanties bestaan (Voorw. ***, 2 b⁵).

§ 18

Men zou alle enkelvoudige substanties of geschapen Monaden Entelechieën kunnen noemen, want zij bezitten in zichzelf een zekere perfectie (*échousi to entelés*), er is een zelfgenoegzaamheid (*autarkeia*) die hen tot bronnen maakt van hun interne handelingen en om zo te zeggen tot onlichamelijke automaten (§ 87).

§ 19

Als we Ziel willen noemen alles wat *percepties en appetities* heeft in de algemene zin die ik zojuist heb uitgelegd, zouden alle enkelvoudige substanties of geschapen Monaden Zielen genoemd

kunnen worden; maar, aangezien het gevoel iets meer is dan een eenvoudige perceptie, stem ik ermee in dat de algemene naam van Monaden en entelechieën volstaat voor de enkelvoudige substanties die alleen dat hebben; en dat men alleen *Zielen* noemt die waarvan de perceptie duidelijker is en vergezeld gaat van geheugen.

§ 20

Want wij ervaren in onszelf een toestand waarin we ons niets herinneren en geen enkele onderscheiden waarneming hebben; zoals wanneer we flauwvallen, of wanneer we overweldigd worden door een diepe slaap zonder enige droom. In deze toestand verschilt de ziel niet merkbaar van een eenvoudige Monade; maar aangezien deze toestand niet blijvend is, en zij zich eruit verheft, is zij iets meer (§ 64).

§ 21

En daaruit volgt niet dat de enkelvoudige substantie dan zonder enige waarneming is. Dat kan zelfs niet om bovengenoemde redenen; want zij kan niet vergaan, zij kan ook niet bestaan zonder een zekere aandoening die niets anders is dan haar waarneming; maar wanneer er een grote veelheid aan kleine waarnemingen is, waarin niets onderscheiden is, is men verdoofd; zoals wanneer men voortdurend meerdere keren achter elkaar in dezelfde richting draait, waarbij duizeligheid ontstaat die ons kan doen flauwvallen en ons niets laat onderscheiden. En de dood kan de dieren voor een tijd in deze toestand brengen.

§ 22

En aangezien elke huidige toestand van een enkelvoudige substantie natuurlijkerwijs een gevolg is van haar voorgaande toestand, zodanig dat het heden zwanger is van de toekomst (§ 360);

§ 23

Daarom, aangezien men zich bij het ontwaken uit de verdoving *bewust wordt* van zijn waarnemingen, moet men deze onmiddellijk daarvoor ook gehad hebben, ook al was men zich er niet van bewust; want een waarneming kan natuurlijkerwijs alleen voortkomen uit een andere waarneming, zoals een beweging natuurlijkerwijs alleen kan voortkomen uit een beweging (§ 401-403).

§ 24

Hieruit blijkt dat als we niets onderscheidens en om zo te zeggen verhevens, en van een hogere smaak in onze waarnemingen hadden, we altijd in verdoving zouden zijn. En dat is de toestand van de naakte Monaden.

§ 25

Zo zien we ook dat de Natuur verheven waarnemingen aan de dieren heeft gegeven, door de zorg die zij heeft besteed aan het verschaffen van organen, die verschillende lichtstralen of

verschillende luchtgolven verzamelen, om ze door hun vereniging effectiever te maken. Er is iets vergelijkbaars in de reuk, in de smaak en in de aanraking, en misschien in vele andere zintuigen die ons onbekend zijn. En ik zal weldra uitleggen hoe wat er in de ziel gebeurt, representeert wat er in de organen plaatsvindt.

§ 26

Het geheugen verschaft een soort *opeenvolging* aan de zielen, die de rede nabootst, maar daarvan onderscheiden moet worden. We zien dat dieren, wanneer ze de waarneming hebben van iets dat hen treft en waarvan ze eerder een vergelijkbare waarneming hebben gehad, door de voorstelling van hun geheugen verwachten wat in die eerdere waarneming daarmee verbonden was en neigen tot gevoelens vergelijkbaar met die ze toen hadden. Bijvoorbeeld: wanneer men honden een stok toont, herinneren ze zich de pijn die deze hun heeft veroorzaakt en janken en vluchten ze (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

En de sterke verbeelding die hen treft en beweegt, komt voort uit ofwel de grootheid ofwel de veelheid van voorafgaande waarnemingen. Want vaak heeft een sterke indruk ineens hetzelfde effect als een lange *gewoonte* of vele herhaalde middelmatige waarnemingen.

§ 28

Mensen handelen als beesten, voor zover de opeenvolging van hun waarnemingen alleen plaatsvindt volgens het principe van het geheugen; gelijkend op empirische artsen, die een simpele praktijk zonder theorie hebben; en wij zijn slechts empirici in driekwart van onze handelingen. Bijvoorbeeld, wanneer men verwacht dat het morgen dag zal zijn, handelt men empirisch, omdat dit tot nu toe altijd zo gebeurd is. Alleen de astronoom oordeelt hierover met rede.

§ 29

Maar de kennis van noodzakelijke en eeuwige waarheden is wat ons onderscheidt van de eenvoudige dieren en ons de *Rede* en de wetenschappen doet hebben; door ons te verheffen tot de kennis van onszelf en van God. En dit is wat men in ons de redelijke Ziel, of *Geest* noemt.

§ 30

Het is ook door de kennis van noodzakelijke waarheden en door hun abstracties dat we worden verheven tot reflexieve handelingen, die ons doen denken aan wat men het ik noemt en ons doen overwegen dat dit of dat in ons is: en zo is het dat we, door aan onszelf te denken, denken aan het Zijn, aan de Substantie, aan het enkelvoudige en het samengestelde, aan het immateriële en aan God zelf; door te begrijpen dat wat in ons begrensd is, in hem zonder grenzen is. En deze reflexieve handelingen verschaffen de voornaamste objecten van onze redeneringen (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

En daaruit volgt niet dat de enkelvoudige substantie dan zonder enige waarneming is. Onze redeneringen zijn gebaseerd op *twee grote principes*, dat van de tegenspraak krachtens welke wij als *onwaar* beoordelen wat daarin besloten ligt, en als waar wat tegengesteld of contradictoir is aan het onware (§ 44, § 196).

§ 32

En *dat van de* toereikende grond, krachtens welke wij beschouwen dat geen enkel feit waar of bestaand kan zijn, geen enkele ware uitspraak, zonder dat er een toereikende reden is waarom het zo is en niet anders. Hoewel deze redenen ons meestal niet bekend kunnen zijn (§ 44, § 196).

§ 33

Er zijn ook twee soorten *waarheden*, die van het *Redeneren* en die van het *Feit*. De waarheden van het Redeneren zijn noodzakelijk en hun tegendeel is onmogelijk, en die van het Feit zijn toevallig en hun tegendeel is mogelijk. Wanneer een waarheid noodzakelijk is, kan men de reden ervan vinden door analyse, door haar op te lossen in eenvoudigere ideeën en waarheden, totdat men bij de primitieve komt (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. Abrégé object. 3).

§ 34

Zo worden bij de Wiskundigen de speculatieve *theorema's* en de praktische canons door analyse teruggebracht tot *Definities*, *Axioma's* en *Postulaten*.

§ 35

En er zijn tenslotte *eenvoudige ideeën* waarvan men geen definitie kan geven; er zijn ook axioma's en postulaten, of kortom, *primitieve principes*, die niet bewezen kunnen worden en dat ook niet nodig hebben; en dit zijn *identieke uitspraken*, waarvan het tegendeel een uitdrukkelijke contradictie bevat (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Maar de *toereikende grond* moet ook gevonden worden in de *contingente of feitelijke waarheden*, dat wil zeggen, in de opeenvolging van dingen verspreid door het universum van schepselen; waar de ontleding in bijzondere redenen zou kunnen leiden tot een grenzeloze detaillering, vanwege de immense verscheidenheid van de dingen in de Natuur en de oneindige deling van lichamen. Er is een oneindigheid aan figuren en bewegingen, heden en verleden, die deel uitmaken van de werkende oorzaak van mijn huidige schrijven; en er is een oneindigheid aan kleine neigingen en disposities van mijn ziel, heden en verleden, die deel uitmaken van de finale oorzaak.

§ 37

En aangezien al dit *detail* alleen maar andere voorafgaande contingenties of meer gedetailleerde omvat, waarvan elk weer een vergelijkbare analyse nodig heeft om er rekenschap van te geven, komen we niet verder: en moet de toereikende of laatste grond buiten de opeenvolging of *reeksen* van deze details van contingenties liggen, hoe oneindig deze ook zou kunnen zijn.

§ 38

En zo moet de laatste reden der dingen liggen in een noodzakelijke substantie, waarin het detail van de veranderingen slechts bij uitstek aanwezig is, als in de bron: en dit is wat wij God noemen (§ 7).

§ 39

Nu deze substantie een toereikende grond is van al dit detail, dat ook overal verbonden is; *is er slechts één God, en deze God is voldoende.*

§ 40

Men kan ook oordelen dat deze hoogste substantie die uniek, universeel en noodzakelijk is, niets buiten zich heeft dat er onafhankelijk van is, en een eenvoudig gevolg is van het mogelijke zijn; geen grenzen kan hebben en zoveel realiteit moet bevatten als mogelijk is.

§ 41

Hieruit volgt dat God absoluut volmaakt is; waarbij *volmaaktheid* niets anders is dan de grootheid van de positieve werkelijkheid precies genomen, waarbij de grenzen of beperkingen in de dingen die deze bezitten terzijde worden gesteld. En daar waar geen grenzen zijn, dat wil zeggen in God, is de volmaaktheid absoluut oneindig (§ 22, Voorw. *, 4 a).

§ 42

Hieruit volgt ook dat de schepselen hun volmaaktheden ontvangen door Gods invloed, maar dat ze hun onvolmaaktheden hebben door hun eigen natuur, die niet zonder grenzen kan zijn. Want daarin onderscheiden zij zich van God. Deze *oorspronkelijke onvolmaaktheid* van de schepselen is zichtbaar in de *natuurlijke traagheid* van lichamen (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 e.v.).

§ 43

Het is ook waar dat in God niet alleen de bron van het bestaan ligt, maar ook die van de essenties, voor zover ze werkelijk zijn, of van wat werkelijk is in de mogelijkheid. Dit komt doordat het verstand van God het gebied is van de eeuwige waarheden, of van de ideeën waarvan zij afhangen, en dat zonder Hem er niets werkelijks zou zijn in de mogelijkheden, en niet alleen niets bestaands, maar ook niets mogelijk (§ 20).

§ 44

Want als er een werkelijkheid is in de essenties of mogelijkheden, of in de eeuwige waarheden, dan moet deze werkelijkheid gegrond zijn in iets bestaands en actueels; en bijgevolg in het bestaan van het Noodzakelijke Wezen, waarin de essentie het bestaan omvat, of waarin het voldoende is mogelijk te zijn om werkelijk te zijn (§ 184-189, 335).

§ 45

Zo heeft God alleen (of het Noodzakelijke Wezen) dit voorrecht dat Hij moet bestaan als Hij mogelijk is. En aangezien niets de mogelijkheid kan verhinderen van dat wat geen grenzen, geen negatie en bijgevolg geen contradictie bevat, is dit alleen voldoende om Gods bestaan a priori te kennen. We hebben het ook bewezen door de werkelijkheid van de eeuwige waarheden. Maar we hebben het nu ook a posteriori bewezen, aangezien er contingente wezens bestaan, die hun laatste of voldoende grond alleen kunnen hebben in het noodzakelijke wezen, dat de grond van zijn bestaan in zichzelf heeft.

§ 46

Men moet zich echter niet voorstellen, zoals sommigen doen, dat de eeuwige waarheden, omdat ze van God afhankelijk zijn, willekeurig zijn en van zijn wil afhangen, zoals Descartes lijkt te hebben gedacht en later M. Poiret. Dit is alleen waar voor de contingente waarheden, waarvan het principe de *gepastheid* of de keuze van het *beste* is; terwijl de noodzakelijke waarheden uitsluitend van zijn verstand afhangen en er het interne object van zijn (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Zo is God alleen de oorspronkelijke eenheid, of de oorspronkelijke enkelvoudige substantie, waarvan alle geschapen of afgeleide Monaden producties zijn en ontstaan, om zo te zeggen, door voortdurende Uitstralingen van de Godheid van moment tot moment, begrensd door de ontvankelijkheid van het schepsel, voor wie het wezenlijk is beperkt te zijn (§ 382-391, 398, 395).

§ 48

In God is de *Macht*, die de bron is van alles, dan de *Kennis*, die de details van de ideeën bevat, en ten slotte de *Wil*, die de veranderingen of voortbrengselen maakt volgens het principe van het beste (§ 7,149-150). En dit correspondeert met wat in de geschapen monaden het subject of de basis vormt, het waarnemingsvermogen en het streefvermogen. Maar in God zijn deze attributen absoluut oneindig of volmaakt; en in de geschapen Monaden of in de entelechieën (of perfectihabies, zoals Hermolaus Barbarus dit woord vertaalde) zijn het slechts nabootsingen, in de mate waarin er volmaaktheid is (§ 87).

§ 49

Van het schepsel wordt gezegd dat het naar buiten toe *handelt* voor zover het volmaaktheid bezit, en *ondergaat* van een ander, voor zover het onvolmaakt is. Zo schrijft men *actie* toe aan de Monade, voor zover zij duidelijke percepties heeft, en *passie* voor zover zij verwarde heeft (§ 32, 66, 386).

§ 50

En een schepsel is volmaakter dan een ander, wanneer men in het eerste dat vindt wat dient om a priori rekenschap te geven van wat er in het andere gebeurt, en het is daardoor dat men zegt dat het op het andere inwerkt.

§ 51

Maar in de enkelvoudige substanties is er slechts een ideële invloed van de ene monade op de andere, die zijn effect alleen kan hebben door Gods tussenkomst, voor zover in Gods ideeën een monade met recht verlangt dat God bij het regelen van de anderen vanaf het begin der dingen rekening met haar houdt. Want aangezien een geschapen Monade geen fysieke invloed kan hebben op het innerlijk van een andere, is dit de enige manier waarop de ene afhankelijk kan zijn van de andere (§ 9, 54, 65-66, 201. Samenvatting object. 3).

§ 52

En hierdoor zijn tussen de schepselen de acties en passies wederzijds. Want wanneer God twee enkelvoudige substanties vergelijkt, vindt Hij in elk redenen die Hem verplichten de een aan de ander aan te passen; en bijgevolg is wat in bepaalde opzichten *actief* is, *passief* vanuit een ander gezichtspunt: *actief* voor zover wat men er duidelijk in kent, dient om rekenschap te geven van wat in een ander gebeurt; en *passief* voor zover de reden van wat erin gebeurt, gevonden wordt in wat duidelijk gekend wordt in een ander (§ 66).

§ 53

Aangezien er nu een oneindigheid aan mogelijke universa bestaat in Gods Ideeën en er slechts één kan bestaan, moet er een voldoende reden zijn voor Gods keuze, die Hem bepaalt tot het ene eerder dan tot het andere (§ 8, 10, 44, 173, 196 e.v., 225, 414-416).

§ 54

En deze reden kan alleen gevonden worden in de *gepastheid*, of in de graden van volmaaktheid, die deze werelden bevatten; waarbij elk mogelijk zijnde recht heeft op bestaan naar de mate van volmaaktheid die het in zich draagt (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 e.v., 354).

§ 55

En dit is de oorzaak van het bestaan van het beste, dat Gods wijsheid doet kennen, dat zijn goedheid doet kiezen, en dat zijn macht voortbrengt (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Samenvatting object. 1, object. 8).

§ 56

Nu maakt deze *verbinding* of deze aanpassing van alle geschapen dingen aan elk ding en van elk ding aan alle andere, dat elke enkelvoudige substantie betrekkingen heeft die alle andere uitdrukken, en dat zij bijgevolg een eeuwigdurende levende spiegel van het universum is (§ 130,360).

§ 57

En, zoals dezelfde stad bekeken vanuit verschillende hoeken heel anders lijkt, en als het ware perspectivisch vermenigvuldigd wordt; zo gebeurt het ook dat door de oneindige veelheid van enkelvoudige substanties, er als het ware evenzoveel verschillende universa zijn, die echter slechts de perspectieven zijn van één enkel volgens de verschillende gezichtspunten van elke Monade.

§ 58

En dit is het middel om zoveel verscheidenheid te verkrijgen als mogelijk is, maar met de grootst mogelijke orde, dat wil zeggen, het is het middel om zoveel volmaaktheid te verkrijgen als mogelijk is (§ 120, 124, 241 e.v., 214, 243, 275).

§ 59

Het is ook alleen deze hypothese (die ik durf te zeggen bewezen is) die Gods grootheid verheft zoals het hoort: dit erkende Mijnheer Bayle, toen hij in zijn Woordenboek (artikel *Rorarius*) er bezwaren tegen maakte, waarbij hij zelfs geneigd was te geloven dat ik te veel aan God toeschreef, meer dan mogelijk was. Maar hij kon geen enkele reden aanvoeren waarom deze universele harmonie, die maakt dat elke substantie precies alle andere uitdrukt door de betrekkingen die zij ermee heeft, onmogelijk zou zijn.

§ 60

We zien overigens in wat ik zojuist heb beschreven de a priori redenen waarom de zaken niet anders kunnen zijn. Omdat God bij het regelen van het geheel rekening heeft gehouden met elk deel, en in het bijzonder met elke monade, waarvan de aard representatief is, kan niets haar beperken tot het representeren van slechts een deel van de dingen; hoewel het waar is dat deze representatie slechts verward is in de details van het hele universum, en alleen duidelijk kan zijn in een klein deel van de dingen, dat wil zeggen in die dingen die het dichtst bij of het grootst zijn in relatie tot elk van de Monaden; anders zou elke monade een Godheid zijn. Het is niet in het object, maar in de modificatie van de kennis van het object, dat de monaden begrensd zijn. Ze gaan allemaal verward naar het oneindige, naar het geheel; maar ze zijn beperkt en onderscheiden door de gradaties van distincte percepties.

§ 61

En de samengestelde dingen symboliseren hierin met de enkelvoudige. Want, aangezien alles vol is, wat alle materie verbonden maakt, en aangezien in het volle elke beweging effect heeft op de verwijderde lichamen, naar mate van de afstand, zodat elk lichaam niet alleen wordt beïnvloed door die welke het raken, en op een bepaalde manier alles voelt wat hen overkomt, maar ook door hun bemiddeling nog voelt wat diegenen raakt die de eersten raken, waardoor het onmiddellijk wordt geraakt: hieruit volgt dat deze communicatie zich uitstrekt tot welke afstand dan ook. En bijgevolg voelt elk lichaam alles wat er in het universum gebeurt; zodanig dat degene die alles ziet, in elk lichaam zou kunnen lezen wat er overal gebeurt en zelfs wat er gebeurd is of zal gebeuren; door in het heden op te merken wat ver weg is,

zowel in tijd als in plaats: *sumpnoia panta*, zei Hippocrates. Maar een Ziel kan in zichzelf alleen lezen wat er duidelijk in wordt gerepresenteerd, ze kan niet in één keer al haar plooien ontvouwen, want die gaan tot in het oneindige.

§ 62

Hoewel elke geschapen monade dus het hele universum representeert, representeert zij duidelijker het lichaam dat haar in het bijzonder is toegewezen en waarvan zij de entelechie vormt: en aangezien dit lichaam het hele universum uitdrukt door de verbinding van alle materie in het volle, representeert de ziel ook het hele universum door dit lichaam te representeren, dat haar op een bijzondere wijze toebehoort (§ 400).

§ 63

Het lichaam dat toebehoort aan een Monade, waarvan het de entelechie of Ziel is, vormt samen met de entelechie wat men een *levend wezen* kan noemen, en met de ziel wat men een *dier* noemt. Dit lichaam van een levend wezen of een dier is altijd organisch; want aangezien elke Monade een spiegel is van het universum op haar eigen wijze, en het universum geordend is in een perfecte orde, moet er ook een orde zijn in het representerende, dat wil zeggen in de waarnemingen van de ziel, en bijgevolg in het lichaam, volgens welke het universum daarin wordt gerepresenteerd (§ 403).

§ 64

Zo is elk organisch lichaam van een levend wezen een soort goddelijke machine, of een natuurlijke automaat, die oneindig superieur is aan alle kunstmatige automaten. Want een machine gemaakt door menselijke kunst is niet in elk van haar delen een machine. Bijvoorbeeld: de tand van een messing tandwiel heeft delen of fragmenten die voor ons niet langer iets kunstmatigs zijn en niets meer vertonen van de machine met betrekking tot het gebruik waarvoor het wiel was bestemd. Maar de machines van de natuur, dat wil zeggen de levende lichamen, zijn nog steeds machines in hun kleinste delen, tot in het oneindige. Dat is wat het verschil maakt tussen de Natuur en de kunst, dat wil zeggen tussen de Goddelijke kunst en de onze (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

En de schepper van de natuur heeft deze goddelijke en oneindig wonderbaarlijke kunstgreep kunnen toepassen, omdat elk deel van de materie niet alleen oneindig deelbaar is zoals de ouden erkenden, maar ook daadwerkelijk zonder einde onderverdeeld is, elk deel in delen, waarvan elk een eigen beweging heeft, anders zou het onmogelijk zijn dat elk deel van de materie het hele universum zou kunnen uitdrukken (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Hierdoor ziet men dat er een wereld van schepselen, van levende wezens, van dieren, van entelechieën, van zielen is in het kleinste deel van de materie.

§ 67

Elk deel van de materie kan worden opgevat als een tuin vol planten, en als een vijver vol vissen. Maar elke tak van de plant, elk lidmaat van het dier, elke druppel van zijn vloeistoffen is nog steeds zo'n tuin of zo'n vijver.

§ 68

En hoewel de aarde en de lucht tussen de planten van de tuin, of het water tussen de vissen van de vijver, geen plant of vis zijn; bevatten ze toch nog steeds deze, maar meestal van een voor ons onwaarneembare fijnheid.

§ 69

Zo is er niets onbebouwd, onvruchtbaar of dood in het universum, geen chaos, geen verwarring behalve in schijn; ongeveer zoals het zou lijken in een vijver op een afstand waarop men een verwarde beweging en, om zo te zeggen, een gekrioel van vissen in de vijver zou zien, zonder de vissen zelf te kunnen onderscheiden.

§ 70

Hieruit blijkt dat elk levend lichaam een dominante entelechie heeft die de ziel is in het dier; maar de ledematen van dit levende lichaam zijn vol andere levende wezens, planten, dieren, waarvan elk weer zijn eigen entelechie of dominante ziel heeft.

§ 71

Maar men moet zich niet voorstellen, zoals sommigen die mijn gedachte verkeerd hebben begrepen, dat elke ziel een massa of deel van de materie heeft die eigen of toegewezen is aan haar voor altijd, en dat zij bijgevolg andere lagere levende wezens bezit die altijd bestemd zijn voor haar dienst. Want alle lichamen zijn in een eeuwige flux zoals rivieren; en delen treden er voortdurend in en uit.

§ 72

Zo verandert de ziel slechts geleidelijk en stapsgewijs van lichaam, zodat zij nooit plotseling van al haar organen wordt beroofd; en er is vaak metamorfose in dieren, maar nooit metempsychose of zielsverhuizing: er zijn ook geen volledig gescheiden Zielen, noch geesten zonder lichaam. Alleen God is er volledig van gescheiden.

§ 73

Dit is ook waarom er nooit volledige geboorte noch perfecte dood is in strikte zin, bestaande in de scheiding van de ziel. En wat wij *Geboorten* noemen zijn ontwikkelingen en groei; zoals wat wij *dood* noemen, inwikkelingen en verminderingen zijn.

§ 74

Filosofen zijn zeer in verlegenheid geweest over de oorsprong van vormen, entelechieën, of Zielen; maar tegenwoordig, nu men door

nauwkeurig onderzoek van planten, insecten en dieren heeft ontdekt dat de organische lichamen van de natuur nooit worden voortgebracht uit chaos of verrotting, maar altijd uit zaden, waarin ongetwijfeld enige *preformatie* aanwezig was; heeft men geconcludeerd dat niet alleen het organische lichaam er al was vóór de conceptie, maar ook een ziel in dat lichaam, kortom het dier zelf; en dat door middel van de conceptie dit dier alleen werd voorbereid op een grote transformatie om een dier van een andere soort te worden.

§ 75

De *dieren*, waarvan sommige door middel van conceptie worden verheven tot de rang van grotere dieren, kunnen *spermatisch* worden genoemd; maar diegene onder hen die in hun soort blijven, dat wil zeggen de meeste, worden geboren, vermenigvuldigen zich en worden vernietigd zoals de grote dieren, en slechts een klein aantal uitverkorenen gaat over naar een groter toneel.

§ 76

Maar dit was slechts de helft van de waarheid: ik heb daarom geconcludeerd dat als het dier nooit op natuurlijke wijze begint, het ook niet op natuurlijke wijze eindigt; en dat er niet alleen geen geboorte zal zijn, maar ook geen volledige vernietiging, noch dood in strikte zin. En deze redeneringen gemaakt a posteriori en afgeleid uit experimenten komen perfect overeen met mijn principes die a priori zijn afgeleid zoals hierboven.

§ 77

Zo kan men zeggen dat niet alleen de ziel (spiegel van een onverwoestbaar universum) onverwoestbaar is, maar ook het dier zelf, hoewel zijn machine vaak gedeeltelijk vergaat, en organische omhulsels afwerpt of aanneemt.

§ 78

Deze principes hebben mij in staat gesteld om op natuurlijke wijze de vereniging of overeenstemming van de ziel en het organische lichaam te verklaren. De ziel volgt haar eigen wetten en het lichaam ook de zijne; en zij ontmoeten elkaar krachtens de vooraf vastgestelde harmonie tussen alle substanties, aangezien zij alle representaties zijn van hetzelfde universum.

§ 79

Zielen handelen volgens de wetten van finale oorzaken door strevingen, doelen en middelen. Lichamen handelen volgens de wetten van efficiënte oorzaken of bewegingen. En de twee rijken, dat van de efficiënte oorzaken en dat van de finale oorzaken, zijn met elkaar in harmonie.

§ 80

Descartes erkende dat zielen geen kracht aan lichamen kunnen geven, omdat er altijd dezelfde hoeveelheid kracht in de materie is. Toch geloofde hij dat de ziel de richting van lichamen kon

veranderen. Maar dat kwam omdat men in zijn tijd de natuurwet niet kende, die ook het behoud van dezelfde totale richting in de materie inhoudt. Als hij dat had opgemerkt, zou hij tot mijn Systeem van de vooraf vastgestelde harmonie zijn gekomen.

§ 81

Dit Systeem zorgt ervoor dat lichamen handelen alsof er (wat onmogelijk is) geen zielen waren; en dat Zielen handelen alsof er geen lichamen waren; en dat beide handelen alsof het ene het andere beïnvloedde.

§ 82

Wat betreft de Geesten of redelijke Zielen, hoewel ik vind dat er in wezen hetzelfde is in alle levende wezens en dieren, zoals we zojuist hebben gezegd (namelijk dat het dier en de ziel alleen met de wereld beginnen en ook niet eindigen voor de wereld), is er toch iets bijzonders in de redelijke Dieren, namelijk dat hun kleine spermatische Dieren, zolang ze slechts dat zijn, alleen gewone of sensitieve zielen hebben; maar zodra degenen die als het ware zijn uitverkoren, door een daadwerkelijke conceptie tot de menselijke natuur komen, worden hun sensitieve zielen verheven tot het niveau van de rede en tot het voorrecht van de Geesten.

§ 83

Onder andere verschillen die er zijn tussen de gewone Zielen en de Geesten, waarvan ik al een deel heb aangegeven, is er nog dit:

dat zielen in het algemeen levende spiegels of beelden zijn van het universum der schepselen; maar dat de geesten ook beelden zijn van de Goddelijkheid zelf, of van de auteur zelf van de natuur: in staat om het systeem van het universum te kennen en er iets van na te bootsen door architectonische voorbeelden; waarbij elke geest als een kleine godheid is in zijn departement.

§ 84

Dit maakt dat de Geesten in staat zijn om een soort Gemeenschap met God aan te gaan, en dat Hij voor hen niet alleen is wat een uitvinder is voor zijn Machine (zoals God dat is ten opzichte van andere schepselen) maar ook wat een Vorst is voor zijn onderdanen, en zelfs een vader voor zijn kinderen.

§ 85

Hieruit kan men gemakkelijk concluderen dat de verzameling van alle Geesten de Stad Gods moet vormen, dat wil zeggen de meest perfecte Staat die mogelijk is onder de meest perfecte der Monarchen.

§ 86

Deze Stad Gods, deze waarlijk universele Monarchie is een Morele Wereld in de Natuurlijke wereld, en het meest verhevene en goddelijke in Gods werken: en hierin bestaat waarlijk de glorie van God, aangezien er geen zou zijn als zijn grootheid en goedheid niet bekend waren bij en bewonderd werden door de geesten. Het

is ook met betrekking tot deze goddelijke Stad dat Hij eigenlijk Goedheid heeft, terwijl zijn wijsheid en macht zich overal manifesteren.

§ 87

Zoals we hierboven een perfecte Harmonie hebben vastgesteld tussen twee natuurlijke Rijken, dat van de Werkende oorzaken en dat van de Finale oorzaken, moeten we hier nog een andere harmonie opmerken tussen het Fysieke rijk van de Natuur en het Morele rijk van de Genade, dat wil zeggen, tussen God beschouwd als Architect van de Machine van het universum, en God beschouwd als Monarch van de goddelijke Stad der Geesten (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Deze Harmonie zorgt ervoor dat de dingen naar de Genade leiden via dezelfde wegen als die van de Natuur, en dat deze wereld bijvoorbeeld moet worden vernietigd en hersteld door natuurlijke wegen op de momenten die het bestuur der Geesten vereist; voor de bestraffing van sommigen en de beloning van anderen (§ 18 sqq., 110, 244-245, 340).

§ 89

Men kan ook zeggen dat God als Architect in alles God als wetgever tevreden stelt; en dat dus de zonden hun straf met zich mee moeten brengen door de orde van de natuur en krachtens de

mechanische structuur der dingen; en dat evenzo de goede daden hun beloningen zullen aantrekken door mechanische wegen met betrekking tot de lichamen; hoewel dit niet altijd onmiddellijk kan en moet gebeuren.

§ 90

Tenslotte zou er onder dit perfecte bestuur geen goede Daad zijn zonder beloning, geen slechte zonder straf: en alles moet uitdraaien ten goede van de goeden; dat wil zeggen van hen die niet ontevreden zijn in deze grote Staat, die vertrouwen op de Voorzienigheid, nadat zij hun plicht hebben gedaan, en die de Auteur van alle goed liefhebben en navolgen zoals het hoort, zich verheugend in de beschouwing van zijn volmaaktheden volgens de aard van de ware *zuivere liefde*, die plezier doet scheppen in het geluk van wat men liefheeft. Dit is wat wijze en deugdzame personen doet werken aan alles wat in overeenstemming lijkt met de vermoedelijke goddelijke wil, of voorafgaande; en zich niettemin tevreden stelt met wat God daadwerkelijk laat gebeuren door zijn verborgen wil, consequent en beslissend; erkennend dat als we de orde van het universum voldoende konden begrijpen, we zouden ontdekken dat deze alle wensen van de wijsten overtreft, en dat het onmogelijk is om het beter te maken dan het is; niet alleen voor het geheel in het algemeen, maar ook voor onszelf in het bijzonder, als we op de juiste wijze gehecht zijn aan de Auteur van het geheel, niet alleen als de Architect en efficiënte oorzaak van ons bestaan, maar ook als onze Meester en de finale oorzaak die het hele doel van onze wil moet zijn, en alleen ons geluk kan maken (Préf. *, 4 a b¹⁴. § 278. Préf. *, 4 b¹⁵).

EINDE

¹⁴ Edit. Erdm., p. 469.

¹⁵ Edit. Erdm., p. 469 b.

Kosmische Filosofie

Deel je inzichten en commentaar met ons via
info@cosphi.org.

Gedrukt op 17 december 2024

CosmicPhilosophy.org
De kosmos begrijpen met filosofie

© 2024 Philosophical.Ventures Inc.